

This is an electronic reprint of the original article. This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Faktum och gåta

Möller-Sibeliuss, Anna

Published in:
Finsk Tidskrift

Published: 01/01/2023

Document Version
Final published version

Document License
Publisher rights policy

[Link to publication](#)

Please cite the original version:

Möller-Sibeliuss, A. (2023). Faktum och gåta: Uppdaterad biografi om Edith Södergran. *Finsk Tidskrift*, (6), 56-59.
<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe202401122497>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Granskaren

■ Faktum och gåta. Uppdaterad biografi om Edith Södergran

Agneta Rahikainen: *Edith Södergran stjärnfångerskan*.
Schildts & Söderströms, Helsingfors 2023.

Edith Södergrans ställning är starkare än någonsin och hon behöver knappast draghjälp av jubileumsår. Men litteraturvetaren Agneta Rahikainens biografi *Edith Södergran stjärnfångerskan*, som getts ut på Schildts & Söderströms förlag till hundraårs-minnet efter hennes död 2023, är hursomhelst en välkommen uppdatering på området.

Rahikainens läsarvänliga biografi beskriver Södergrans liv och gärning i ett hanterligt format på knappt tvåhundra sidor. Syftet är att presentera denna internationellt mest kända finlandssvenska poet och modernistiska pionjär för en ny generation, eller för en läsekrets som inte redan känner till det mesta om henne.

Boken bjuder inte på överraskande rön eller nya perspektiv men fyller sin funktion att ge en informativ och levande helhetsbild. Man får inte känslan att bli serverad Rahikainens version av Södergran, utan en saklig och pålitlig framställning utgående från det material som finns och den allmänna kunskap om tidssammanhangen som biografen fyller ut bilden med.

Titeln med stjärnfångerskan som epitet är fin och tar fasta på Södergrans karaktäristiska feminisering av substantiverade verb,

men också på hennes idealism, skönhetssinne och suggestiva bildspråk med synteser av arkaisk symbolik och radikal förnyelse.

Boken är uppbyggd i sju kapitel som tar upp de viktigaste händelserna i Edith Södergrans korta liv 1892–1923 och kommenterar hennes fem diktsamlingar, plus ungdomsposen i det så kallade Vaxdukhäftet. Mellan debuten med *Dikter* 1916 och den postuma samlingen *Landet som icke är* från 1925 ligger de tre samlingarna *Septemberlyran*, *Rosenaltaret* och *Framtidens skugga*. Rahikainen beskriver tillkomstsituationerna, mottagandet och återger några av de kändaste dikterna såsom ”Vierge Moderne”, ”Dagen svalnar”, ”Triumf att finnas till” och ”Till fots fick jag gå genom solsystemen”.

Man får läsa om Södergrans uppväxt och tyska skolgång i St Petersburg och vuxna liv i Raivola på Karelska näset tillsammans med alla katter och modern Helena som stödde hennes litterära ambitioner. Redan i tonåren insjuknade hon i tuberkulos och behandlades på det fashionabla sanatoriet i Davos i de schweiziska alperna, där även Aino Kallas kurerades samtidigt som hon, och Thomas Mann besökte sin sjuka hustru. Man får följa Södergran till Finland och den mer kliniska sjukhusmiljön på Nummela sanatorium vars plågsamma behandlingsmetoder hon småningom tappar tron på och vägrar finna sig i.

Ett kapitel ägnas debuten och det blandade mottagande Södergran fick – allt från landsbygdpressens hån och personliga angrepp till de mer insatta kritikernas större förståelse – och hennes försök att etablera kontakter i det finländska borgerliga etablisemanget. För många tedde hon sig som en främmande fågel.

Södergrans anspråksfulla och avvikande diktning, närd av intryck från samtidens filosofiska idéer och litterära manifest i Europa, uppfattades som särskilt magstark för att hon var kvinna. När hennes nietscheanskt inspirerade samling *Septemberlyran* utkom och förlöjligandet drevs till sin spets trädde likväl tidens ansedda (manliga) författare till hennes försvar och bekände sig till samma skara av poetiska därar som hon: Hjalmar Procopé, Arvid Mörne, Runar Schildt, Bertel Gripenberg och Sven Lidman. Motsättningarna mellan traditionalister och modernister var nog inte så entydiga som man i efterhand kan tro.

Krig och revolution grep in i Södergrans liv på olika sätt med avbrott i skolgången och blodiga upplopp på gatorna i S:t Petersburg, förlust av tillgångar och ekonomisk misär. Och förstås känns våldsamheterna av som en bakgrundsfaktor och stämning i hennes dikter – som en verklighet att besvärja med ännu starkare drömmar.

Ett kapitel berör vänskapen med Hagar Olsson. Uppenbart var den relationen otroligt viktig för dem båda men exakt hur är svårt att veta, eftersom Edith Södergran brände upp väninnans brev, liksom mycket annat material. Hennes egna brev finns ändå bevarade och utgivna. Rahikainen går försiktigt fram i sina tolkningar men lever sig in i den intrikata dynamik och det särskilda systemet som uppstår mellan de jämnåriga kvinnorna, de expressionistiska själsfränderna och konkurrenterna på det litterära fältet. Att Hagar förhåller sig reserverat till Edith och småningom undviker att hamna på tumanhand med henne, tolkar Rahikainen som ett uttryck för fysiskt obehag och rädsla för smitta – vilket inte hindrar denna från att ta ringen hon fått av väninnan med sig i graven.

Bokens två sista kapitel handlar om penningbekymmer och om antroposofin som väckte ett starkt gensvar hos Södergran mot slutet av livet, samt om tidskriften *Ultra* och samarbetet med kollegan Elmer Diktonius som blev en offentlig vägröjare för henne och en nära vän.

Att skriva en översiktlig biografi som är lättillgänglig men samtidigt innehållsrik och nyanserad är en utmaning, vilket liv som än ska presenteras. När det gäller Södergran måste en biograf också förhålla sig till hennes mytomspunna liv och älskade författarskap och alla lager av tidigare tolkningar. Södergranforskningen är ytterst omfattande och det faktum att Rahikainen själv disputerat på ämnet gör inte nödvändigtvis uppgiften lättare, för samtidigt som hon har koll på området kan insatthet göra det knepigt att skala av, lämna bort och välja fokus.

Men Rahikainen orienterar sig fram lugnt och säkert och genomför uppdraget med stil. Hon kan hänvisa till Ebba Witt-Brattström när hon diskuterar fenomenet *den nya kvinnan* eller till Jan Häll apropå antroposofin, men håller överlag referenserna till tidigare forskning korta. Av goda skäl, tycker jag, för allt annat skulle fort

bli ogörligt. Hon kan sitt material och klargör vad som är fakta och vad som är okänt och rör sig inte i halvfiktionens grumliga vatten.

Ett personregister skulle ha varit till stor nytta för den som vill hitta något snabbt eller kolla upp saker, men bortsett från det är *Edith Södergran stjärnfångerskan* på allt sätt en användbar och tillgänglig levnadsteckning för vem som helst. Överhuvudtaget är läsaren i goda händer i denna biografi som förklarar historiska, kulturella och idéhistoriska kontexter och bemöter sitt forskningsobjekt med mänskligt intresse och respektfull distans.

Ur Södergrans vilja att med sin poesi förtrolla, fånga stjärnor och gå genom solsystem, utgår en kraft som fortfarande berör nya läsare. Även om en biografi inte kan förklara konstens förtrollning så kan den tillfredsställa läsarens naturliga nyfikenhet på människan bakom skapandet. Det är inte samma sak men sambandet mellan liv och verk finns där, som faktum och gåta.

Anna Möller-Sibelius